

Mooi zijn ook de illustraties in het boek die de lezer niet zelden aanzetten tot een eigen interpretatie, iets waartoe men in de tekstgedeelten niet altijd gestimuleerd wordt. Zo zetten zinnen als 'De grootste romantische dichter in Vlaanderen is Guido Gezelle' (p. 95) niet echt aan tot een kritische leeshouding.

Andere grote schrijvers zoals Bredero, Van Schendel of Vestdijk ontbreken. Gera en Snelser vermelden in de inleiding weliswaar nadrukkelijk dat ze niet naar volledigheid hebben gestreefd, maar dat neemt niet weg dat hun selectie vragen oproept. Een internationaal bekende schrijver als Nooteboom wordt bijvoorbeeld niet genoemd, terwijl deze schrijver voor extramurale neerlandici bij uitstek interessant is.

Maar bovenal valt het te betreuren dat het internationale perspectief niet altijd even goed uit de verf komt. Vergelijkingen van literaire stromingen in Nederland en Vlaanderen met soortgelijke fenomenen in andere landen komt men wel tegen, maar meestal slechts in het voorbijgaan. Internationale literatuur wordt zelden als referentiekader gebruikt. De lezer krijgt zo de indruk dat de Beweging van Tachtig en het naturalisme uit het niets zijn ontstaan.

Toch is de *Inleiding literatuurgeschiedenis voor de internationale neerlandistiek* een studieboek dat veel te bieden heeft. Het is niet alleen een inleiding in de literatuurgeschiedenis maar ook een inleiding in de letterkunde voor studenten zonder voorkennis van de Nederlandse en Vlaamse literatuur. Het blijft een overzicht, maar meer is op zo'n tweehonderd pagina's ook bijna niet mogelijk voor een boek dat tegelijkertijd een geschiedenis, een bloemlezing én een studieboek wil zijn.

Katharina Hupe

Barend Haeseker, 'Vileine hippocraten'. Geneeskunde in dichtvorm door Constantijn Huygens (1596-1687). Rotterdam: Erasmus Publishing, 2010. – 223 pp. ISBN 978-90-5235-203-9. €34,50

Constantijn Huygens was een geestig mens. Zijn gedichten en dan vooral de korte puntgedichten maken de lezer vrolijk. Die moet dan wel houden van ironie met – opmerkelijk vaak – een flinke scheut sarcasme en van teksten die naar onze smaak misschien niet altijd even fijnzinnig zijn. Als secretaris van drie stadhouders en bestuurder van een instelling van hoger onderwijs (het Collegium Auriacum in Breda) had hij met enige regelmaat met mensen te maken voor wie de karakterisering 'opmerkelijk' een eufemisme zou zijn. Huygens mocht zulke personen en hun

gedragingen graag over de hekel halen. Ook professionele genezers die zich pompeus gedroegen, hun vak niet verstonden of beloften deden die zij niet waar konden maken werden zo door hem aangepakt.

Barend Haeseker, die achtereenvolgens als huisarts, tropenarts en plastisch chirurg is werkzaam geweest, heeft in dit boek die gedichten van Huygens bijeengebracht waarin een medisch of een aan de geneeskunde gerelateerd thema een rol speelt. Dat is een mooi initiatief. Deze gedichten zijn zonder twijfel een uitzonderlijke bron omdat zij zicht bieden op de visie die een niet-medicus in de zeventiende eeuw had op de geneeskunde en haar beoefenaars. Het merendeel van deze gedichten is in het Nederlands geschreven, maar Huygens bediende zich ook van het Latijn, Frans, Spaans of Italiaans. De man kende zijn talen. In deze bloemlezing zijn bij de meeste van deze laatste gedichten vertalingen opgenomen.

Wat de genezers aangaat kan worden vastgesteld dat Huygens over het algemeen geen hoge dunk had van de leden van deze beroepsgroep. Sommigen van hen nam hij dan ook stevig op de hak. Wilhelmus Stratenus bijvoorbeeld, die in 1636 de eerste hoogleraar in de geneeskunde werd van de Universiteit van Utrecht en daarna lijfarts van de stadhouder, werd na zijn dood in 1681 door Huygens in een opmerkelijk groot aantal gedichten aangepakt en vooral als een vrek neergezet (86): 'Verstraten licht hier in een' dicke diere kist / Wat sagh hij suer en sceel, Verstraten, als hij 't wist.' Ook de gaven of het gebrek daaraan van andere aanbieders op de medische markt zoals vroedvrouwen, reizende meesters en kwakzalvers werden meer dan eens door Huygens gehekeld.

Haeseker heeft de afgrenzing tussen medisch en niet-medisch overigens niet al te strikt dichtgetimmerd. Zo heeft hij ook een gedicht over het nut dat geëxecuteerde misdadigers na hun dood nog hadden voor het anatomisch onderwijs opgenomen. Het oorspronkelijk in het Latijn gesteld gedicht luidt in de door Haeseker opgenomen vertaling: 'Ontleedkamer / Wil langer niet onzen gast den galg als een schande verwijten / Een schoon einde kroont hier zelfs 't verderfelijkste werk / Keizerlijk moge het zijn tot den dood toe zijn land nog te dienen / Edeler dan Caesar is die ná zijn dood hier nog diensten bewijst.' Alleen al het aantal afbeeldingen van anatomische lessen voor chirurgijnsgilden die nu nog bestaan maakt duidelijk hoe gangbaar deze lessen waren. Rembrandts anatomische les van Professor Tulp uit 1632 waarbij het lijk van de dief Adriaen Adriaensz alias Aris Kindt werd geopend is slechts één voorbeeld onder vele mogelijke. Huygens heeft in Den Haag minstens

eenmaal zelf als toeschouwer zulk aanschouwelijk onderwijs bijgewoond. Elders (160) komt een van de opgehangen boeven zelf nog aan het woord: 'Een gehangen dief spreekt / Goe luyden, vindt niet vreemd, al praet ick hier niet veel; / Ick hebb een' zeere keel.'

Wat de geneeskunde betreft gaat het in dit boek vooral over kwalen en medische problemen waaraan Huygens zelf en zijn verwanten en vrienden aan leden. Haeseker toont zich bewust van het gevaar van de retrospectieve diagnostiek, dus van pogingen om op grond van bronnen als deze gedichten vast te stellen wat een historische patiënt precies scheelde. Maar toch doet hij helaas niet veel anders in zijn bespreking van de medische informatie die hij in deze bronnen heeft gevonden dan wikken en wegen wat er aan heeft geschied. Daarbij verliest de auteur zich nog wel eens in de vaktaal van zijn professie en dat werkt niet altijd even verhelderend. Ik raakte althans geheel verdwaald in passages als 'dat torticollis bij pasgeborenen tamelijk frequent voorkomt en dat er nog veel meer oorzaken zijn aan te wijzen dan de boven reeds eerder aangehaalde, waaronder fracturen en luxaties van de facetgewrichten van de halswervels, wervelafwijkingen (gefuseerde blokwervel), parafyngale abcessen en oculaire of neuro-oftalmologische aandoeningen.' Veel voegen deze diagnoses achteraf ook niet toe, al was het maar omdat Haeseker vaak tot de conclusie komt dat de symptomen niet goed genoeg beschreven zijn om tot een conclusie te komen.

Mijns inziens was het zinniger geweest om de in Huygens' tijd geldende geneeskunde als uitgangspunt te nemen en dan te onderzoeken in hoeverre de schrijver deze had geïncorporeerd, dan wel kritisch heeft gezien. De klassieke humoraalfysiologie, dus de Hippocratische en Galenische traditie waarbij de oorzaak en genezing van kwalen in de samenstelling van de menselijke humeuren of lichaamssappen gezocht werd, kwam juist in Huygens' tijd zwaar onder vuur te liggen. Al in de zestiende eeuw had de Brabander Vesalius aangetoond dat veel van de anatomische inzichten van Galenus niet deugden. Paracelsus had zelfs de hele humoraalleer in de hardste termen veroordeeld en geopperd dat ziekte met behulp van chemische middelen moet worden genezen en niet door aderlatingen of purgeringen. In de zeventiende eeuw werden juist in de Republiek de geneeskundige consequenties van Descartes' nieuwe natuurfilosofie aan de universiteiten van Utrecht en Leiden bediscussieerd en dat gebeurde niet bepaald zachtzinnig. Harvey had inmiddels aangetoond dat de opvattingen van Galenus over functie en werking van het hart geen basis hadden en

geneesheren als Van Helmond in de Zuidelijke Nederlanden en De le Boë Sylvius in Leiden lieten zich tot op zeker hoogte door Paracelsus inspireren.

Als deze benadering systematischer als uitgangpunt was gekozen had dit boek een bijdrage kunnen leveren aan de medische geschiedenis zoals die nu wordt beoefend, waarbij de sociaal-culturele context waarbinnen geneeskundige inzichten tot stand komen altijd wordt meegewogen. Dat daargelaten, kan echter worden geconcludeerd dat Haeseker een interessante en ook inspirerende bronnenpublicatie heeft uitgebracht.

Hans de Waardt

Nele Bemong, Mary Kemperink, Marita Mathijssen & Tom Sintobin (red.), Naties in een spanningsveld. Tegenstrijdige bewegingen in de identiteitsvorming in negentiende-eeuws Vlaanderen en Nederland. Hilversum: Verloren, 2010. – 223 pp. ISBN 978-90-8704-152-6.

Een breed gedragen historiografische visie is vroeger of later toe aan een herziening of nuancering. Een wetmatigheid die aan de wieg lijkt te staan van *Naties in een spanningsveld*, een bundeling van elf artikelen, afkomstig van Nederlandse en Vlaamse 'cultuurhistorici'. Voor het merendeel gaan deze teksten terug op lezingen, gehouden tijdens een congres (februari 2009) in het Antwerpse AMVC-Letterenhuis. Deze herkomst wordt overigens in de bundel nergens vermeld. Jammer eigenlijk, zoals het ook te betreuren valt dat men in de inleiding niets leest over een eventuele discussie naar aanleiding van de congresbijdragen.

In het geding in *Naties in een spanningsveld* is het beeld van de negentiende eeuw als hoogtij van het nationalisme. De afgelopen twee, drie decennia hebben een stortvloed van publicaties opgeleverd waarin het 'nationale denken' centraal stond. Al die aandacht voor de ontwikkeling van een nationale identiteit moest wel leiden tot de vraag naar de rol van dissidente, meer kosmopolitisch geïnspireerde geluiden in die zo vaderlandslievende negentiende eeuw. Ongetwijfeld speelt hierbij ook een obsessie van de begin-21^e eeuw een rol: de commentaarpagina's van dag- en weekbladen staan immers vol met bespiegelingen over het onbegrip tussen de elitaire wereldburger en de rancuneuze xenofob.

In bijna alle hier gebundelde artikelen is de frictie tussen nationalisme en internationalisme wel terug te vinden. Tussen de bijdragen zijn dan ook allerlei dwarsverbanden te leggen: zo is er de spanning tussen nationalistische sentimenten en